

CUPRINS

INTRODUCERE	7
FUNDU MOLDOVEI	9
A) OAMENII	11
ÎNTEMEIEREA GOSPODĂRIEI ÎN „PĂDUREA VERDE“	13
Ancheta sociologică din 1928	15
Documentele lui Ștefanelli	16
Atitudinea stăpânirii austriece	18
ÎNTEMEIEREA GOSPODĂRIEI ALĂTURI DE PĂRINȚI	21
Ancheta sociologică din 1928	22
Documentele lui Ștefanelli	24
GOSPODĂRIA, UNITATE MATERIALĂ ȘI SPIRITUALĂ	26
DREPTUL LA PĂMÂNT. PROPRIETATEA	28
Dreptul de preemțiune	30
Dreptul de a paște oriunde	31
Autoadministrarea satului	32
Între tradiție și modernitate	34
Ancheta sociologică din 1928	35
Proprietatea	35
Zestrea fetelor	39
Dreptul de a paște oriunde vitele	40
Autoadministrarea satului	41
Înfrățirea și întovărășirea	42
Ancheta sociologică din 1928 – Aspecte din viața satului	42
Copiii	42
Rudenția	45
Fetele și femeile	45
Povestiri și opinii despre viață	48
B) GOSPODĂRIILE DIN FUNDU MOLDOVEI -1928	59
STÂNE ROMÂNEȘTI	161
RIDICAREA UNEI CASE	164
OBICEIURI LEGATE DE CASĂ	168
VOCABULARUL GOSPODĂRIEI	169

HUȚULII (sau HUȚANII)	179
AȘEZĂRILE	181
Satul	185
Gospodăria	186
TEHNICA DE CONSTRUCȚIE	189
Temelia	189
Corpul casei	191
Îmbinarea bânelor	192
Acoperișul	193
Casa	196
Grajdul („staina“)	202
Cămara („clichi“)	202
Coliba („coleba“ sau uneori „halaș“)	202
Mobilierul	203
Sistemul de încălzire și gătit	207
LISTA GOSPODĂRIILOR HUȚULE - 1953	209
RUSINII DE PE VALEA RUSCOVEI (MARAMUREȘ)	261
AȘEZĂRILE	263
GOSPODĂRIA	269
ÎNCHEIERE	275

A) OAMENII

Viața vechilor gospodării din regiunile românești respectă o regulă comună: fiecare pereche nou căsătorită se instalează aparte și întemeiază o nouă gospodărie. Feciorul își face casa, iar soția vine la el cu cele necesare pentru interior, mobile, țesături; ordinea căsătoriei urmează ordinea vârstei, astfel încât cel mai mic dintre băieți se căsătorește ultimul și rămâne cu părinții¹.

Excepții notabile la această regulă sunt însă determinate de un fenomen natural; nu toate perechile căsătorite au băieți, unele au doar fete, în care caz una dintre fete rămâne la casa părinților, continuă numele lor, preia o parte din proprietatea lor, iar soțul vine alături de ea contrazicând regula virilocalității sau a patrivirilocalității (când e vorba de ultimul născut dintre băieți)². A doua excepție importantă se datorează unei intervenții a statului; este vorba de organizarea regimentelor grănicerești care păzeau frontiera imperiului austriac și unde, pentru o bună organizare militară, se interzicea separarea copiilor de părinți în momentul căsătoriei, dând astfel naștere la grupuri familiale³ numeroase și la planuri de case⁴ care diferă de cele ale restului populației

---

¹ Xenia Costa-Foru și Henri H. Stahl, „Caracterul devălmaș al familiei nerejene“, în *Arhiva pentru știința și reforma socială*, X, 1 - 4. – Xenia Costa-Foru, „Quelques aspects de la vie familiale en Roumanie“, *Arhiva pentru știința și reforma socială*, X. – P. H. Stahl, „The Domestic Group in the Traditional Balkan Societies“, *Zeitschrift für Balkanologie*, XIV, Berlin.

² Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, ediția a II-a, vol. 2, cap. „Organizarea internă a gospodăriilor familiale“. – Paul H. Stahl, „Les enfants et la pérennité de la maison. Quelques exemples balkaniques“, *Revue des études roumaines*, XVI, Athènes.

³ Coriolan Buracu, „Comunioanele din Rudăria (Caras)“, în *Etudes roumaines et aroumaines*, vol. III, Paris-Bucarest, 1996, pp. 57-59 (vezi și comentariul de la pp. 60-62.)

⁴ Paul H. Stahl, *Planurile caselor românești țărănești*, Sibiu, 1958, p. 58 sq. – De același, vezi studiul comparativ al acestor forme de locuire în articolul „Maison et groupe domestique étendu. Exemples européens“, *Armos timitikos tomos*, vol. 3, Salonique 1991. – Gheorghe Șișeștean, „Maison et groupe domestique étendu au village de Șant“, *Etudes et documents balkaniques et méditerranéens*, vol. 17, Paris, 1993.

românești⁵. Această din urmă situație, ce rezultă dintr-o intervenție exterioară, apropie structura gospodăriei românești de cea a popoarelor vecine, bazată pe proprietatea comună a unui grup domestic numeros.⁶

Putem adăuga pentru români un al treilea caz de excepție, dar el nu privește lumea țărănească, ci pe cea boierească; fără a insista, amintim că este vorba de stăpânirea în comun de către boieri, proprietari înrudiți, a unui sat sau a unei părți de sat. Această din urmă situație se întâlnește în evul mediu românesc⁷; cunoașterea ei prin documente, în afara faptului că sunt mai multe persoane care posedă aceeași proprietate, este incompletă. Nu știm care era felul lor de viață, dacă locuiau în aceeași casă, dacă foloseau același buget sau dacă mâncau la aceeași masă.

Lăsând la o parte excepțiile, ne aflăm astfel în fața unei situații în care apar două cazuri ce domină trecutul vieții sociale românești; a – tânăra pereche căsătorită se instalează într-o casă nouă, pe o proprietate nouă și se separă de părinți; b – tânăra pereche își începe viața în chiar cadrul gospodăriei părinților, cu care formează o singură unitate socială până la moartea bătrânilor. În paginile ce urmează prezentăm aceste două eventualități, folosind răspunsurile la ancheta monografică inedită, efectuată în 1928 de către Dimitrie Gusti la Fundu Moldovei. Le apropiem de documentele publicate de Ștefanelli⁸ privitoare la vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc. Asemănările dintre modul de a rezolva unele situații, fie că este vorba de secolul al XX-lea sau de al XVII-lea, sunt izbitoare și dovedesc persistența unui mod de viață țărănesc care, datorită modului logic de rezolvare a problemei, ne permite să presupunem că este foarte probabil că sistemul a existat și mai devreme.

⁵ Utičešnović-Ostrozinski (*Die Hauskommunionen der Südslaven*; Wien, 1859, p. 279) tratează același fenomen la slavii de sud. Acolo, grupul domestic compus din mai multe perechi căsătorite era pe cale de dispariție; intervenția statului austriac în regiunile cu regimente grănicerești a fost aceea de a împiedica dispariția unei forme tradiționale, accentuată mai ales în regiunile apusene ale Croației și Sloveniei. Și aci, ca și în regiunile românești succesul a fost relativ. M. de Serres (*Voyage en Autriche, ou Essai statistique et géographique sur cet empire*. Paris; 1814) afirmă că „locuitorii formând o sesiune, sau înregistrați sub același număr, sunt considerați ca aparținând aceleiași familii, al cărei șef poartă numele de părintele familiei.... Membrii familiei nu le este permis să o părăsească spre a nu cauza neplăceri serviciului militar. Dar dacă familia crește până la a nu mai avea destule pământuri ca să trăiască decent, atunci autoritățile le despart pe spițe de neam. Dar, cât de severe și rigide ar fi regulamentele privitoare la despărțirile familiilor, este aproape imposibil să se împiedice despărțirile ilegale.... după regulamentul oamenii trebuie să trăiască împreună, totuși fiecare locuiește după bunul său plac în casa lui și cultivă pe cont propriu o parte de pământ...” (pp. 208-211).

⁶ Paul H. Stahl, „The Domestic Group ...”

⁷ Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. III, București, 1965.

⁸ T. V. Ștefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*, București, 1915.

Folosirea concomitentă, comparată, a datelor cuprinse în documentele istorice cu cele culese pe teren apare ca necesară și fructuoasă. Cele două surse de informații se completează și se confirmă unele pe altele. Este regretabil că pentru cunoașterea vieții noastre sociale au fost făcute prea puține studii folosind această metodă deși posibilitățile sunt bogate.

ÎNTEMEIEREA GOSPODĂRIEI ÎN „PĂDUREA VERDE“

În secolul al XIX-lea modul de așezare obișnuit în multe părți ale țării era ocuparea unui loc de gospodărie în chiar cadrul așezării satului; noua pereche căsătorită lua o parte din curtea părinților sau își găsea nu departe de ei un loc de construit casa, înălțată cu ajutorul rudelor, vecinilor, satului. Nu aceeași era situația peste tot, o întâlnim mai ales în așezările risipite, cu case depărtate unele de altele și în care adesea pădurea se află în imediată apropiere. Bucovina este în această privință una dintre regiunile cele mai tipice, întrucât gospodăriile ridicate departe una de alta erau frecvente, iar centrul satului nu era încă format.

La Fundu Moldovei satul păstrează în 1928 caracterul risipit, cu gospodării situate departe de un centru pe cale de constituire. Același caracter al așezărilor se menținea în anii '50, când am parcurs partea superioară a văii Moldovei. Echipierii monografisti ai profesorului Dimitrie Gusti înregistrează tradiții care cuprind multe din aspectele vieții trecute moldovenești. În afara alcătuirii unei serii de mici monografii de gospodării cu construcțiile lor, sunt culese atunci și câteva aspecte legate de viața socială.⁹ Aceste materiale permit situarea lor în timp, facilitată de publicarea uneia din cele două principale colecții de documente țărănești din lumea țărănească liberă, cea a vechiului ocol al Câmpulungului Moldovenesc.¹⁰ Asemănările dintre aspectele culese pe teren și cele păstrate în

---

⁹ O parte din materialele culese atunci la Fundu Moldovei și folosite în lucrare erau în păstrarea noastră, cele mai multe însă aparțin Muzeului Satului. Ne exprimăm recunoștința pentru înțelegerea cu care colaboratorii sectorului „inventar“ al Muzeului ne-au ajutat să le folosim.

¹⁰ Ocolul Câmpulungului Moldovenesc este una dintre cele trei „republici“ țărănești menționate de Cantemir; o alta, Țara Vrancei a beneficiat și ea de publicarea unei culegeri de documente. Ambele sunt interesante și au un caracter aparte în cunoașterea vieții sociale românești, pentru că amândouă tratează problemele unor comunități supra-sătești de țărani liberi. Volumul cu documentele Țării Vrancei este semnat de C. D. Constantinescu-Mircești și Henri H. Stahl, „*Documente vrâncene*“, București, 1929. Pentru compararea acestor două comunități supra-sătești cu cele asemănătoare, aflate pe continentul european, vezi studiul semnat de Paul H. Stahl „«Pays» et communautés de vallée: Exemples roumains et européens“, *Revue roumaine d'histoire*, tome XXXVII, 3-4, București, 1998.

documente sunt izbitoare și permit să situăm mai bine în trecut unele caractere ale vieții sociale românești.

Primul aspect pe care îl evocăm este acela al întemeierii unor gospodării depărtate de cea a părinților, în „pădurea verde“, cum o numesc documentele trecutului, pădure sălbatică, neatinsă. Viața în pădurile care altădată acopereau cea mai mare parte a ținuturilor românești a fost descrisă de Henri H. Stahl¹¹ folosind documentele evului mediu românesc. Agricultură¹², creșterea animalelor, vânătoria, culesul în natură ca și alte aspecte ale vieții trecute se leagă în chip determinant de pădure. Pe valea superioară a Moldovei, cuprinsă în vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc, era obișnuit ca o nouă gospodărie să se așeze în pădure, izolată, organizând în jur spațiul necesar unei vieți legate, mai ales, de creșterea animalelor și mai puțin de agricultură. Tăind copacii se obțin prin despădurire în același timp locuri de casă și materiale de construcție, construcțiile trecutului din regiune fiind bazate pe folosirea lemnului. Dacă adăugăm că și uneltele de lucru sau vasele sunt tot din lemn, se poate vorbi de o adevărată civilizație a lemnului, situație ce se încadrează într-o vastă regiune a cărei civilizație, bazată pe lemn, acoperă la acea vreme jumătatea de răsărit a continentului european. Cu cât privim mai departe spre trecut cu atât întâlnim un fenomen similar și în Occident.

Într-o lucrare dedicată ansamblului Bucovinei și nu numai văii Moldovei P.S. Aurelian citează pentru vremea când apare cartea situația următoare „din punctul de vedere alu agriculturii“:

Pământu aratu	521.254 pogoane
Grădini	15.693
Fânețe	320.587
Păsciuni	229.470
Păduri	950.278
A transporta	2.037.282 pogoane ¹³

¹¹ *Op.cit.*, vol. I și II. Poate fi consultată cu folos și lucrarea lui C.C. Giurescu *Istoria pădurii românești*, București, 1975.

¹² „...aflăm case ale localnicilor construite din lemnul de pe loc. Mărturia aceasta, păstrată în tradiție până astăzi, în legătură cu unele din cele mai vechi case bucovinene cum sunt casa Flocenilor din Berchișești sau casa Cucinschi din Dorna Cîndrenilor, unele foste gospodării din Bîlca, înălțate în «rărituri», vine să confirme caracterul specific al unor formule constructive întrebuințate la aceste monumente de arhitectură populară“ (Nicolae Cojocaru, *Casa veche de lemn din Bucovina*, București, 1983, p. 51.)

¹³ Bucovina. *Descriere economică însoțită de uă chartă*, București, 1876, p. 29.

Dar și pentru ansamblul regiunii, pădurile, fânețele, pășunile domină de departe; situația este însă chiar mai accentuată dacă ne limităm la partea văii Moldovei, situată în imediata apropiere a muntelui sau chiar pe munte. Tot Aurelian afirmă că fânețele ocupă numai în regiunea Câmpulungului (cea care ne interesează aici) „a patra parte din suprafața totală a fânețelor din Bucovina“ (p. 30).

Reproducem mai jos răspunsurile obținute în 1928 de către echipierii monografiști, răspunsuri care merg toate în același sens. Ele descriu o situație care se situează în timp în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și care începe să se estompeze la începutul celui de al XX-lea. Răspunsurile sunt cu atât mai interesante cu cât vedem că ele corespund celor pe care le-am obținut în anii '50 când parcurgeam așezările românești și cele huțule. Peste tot era încă vie amintirea vremurilor în care înființarea unei noi gospodării era întovărită mai totdeauna de defrișarea unui loc din pădurea verde.

La răspunsurile care urmează, obținute în ancheta de teren, notăm la început numele informatorului și la sfârșit al culegătorului și data culegerii (acolo unde le cunoaștem). Când este cazul, adăugăm între paranteze explicațiile culegătorului.

Ancheta sociologică din 1928

1) (Gospodăria lui Dumitru Șalvari): Gospodăria este întemeiată de bunicul actualului proprietar pe acest loc, unde era pădure. Tăind pădurea a făcut cu lemnul ei gospodăria.

Eugenia Goiescu; 24 iulie 1928

2) (Gospodăria lui Toader Șuiu): Gospodăria e situată la marginea unei păduri, pe un dâmb ce se ridică în partea stângă a părăului Colacului. Casa e construită din lemn tăiat pe loc.

Ernest Bernea; 1928

3) (Gospodăria lui Nițucă Salvari): Casa...moștenită de la părinți și având o vechime de peste 200 ani a fost construită pe vremuri pe proprietatea familiei, în plină pădure, care a fost tăiată spre a căpăta loc și material de construcție.

Anghelide Georgescu; 1928

4) (Ion Cazacu, din Botoș): Înainte vreme veneau oameni străini de se așezau în aceste locuri pustii, luau o femeie și curățau din pădure loc de casă și deveneau statornici proprietari.

H.H. Stahl, Negreanu

5) (Toader Tonigar de 86 ani): Când ne-am trezit noi, nu erau casele așa cum sunt amu, ci cu chiotori (*bârne rotunde încheiate la capete*). Ferestrele erau cu bândăzău (*stomac de viță în loc de sticlă*), se ardea naft, nu erau țâbricuri (*chibrituri*). Pe munte era o colibă cu scânduri și coșari pentru oi, făcute cu târș. Erau în vremuri vechi pământuri multe, vite tare multe și oameni puțini, nu ca amu, și era o bogăție mai mare și nevoile omului mai repede împlinite. Miftode a avut 50 fălci pădure. Când a venit pe locurile acestea a găsit pădure, și-a luat din pădure cât a voit, a tăiat-o de și-a făcut loc de casă și de tot ce are treabă gospodarul.

Negreanu, Xenia Costa-Foru

6) (Informator: Toader Lehaçi, de 85 de ani) Miftode, când a venit în Fundu Moldovei, s-a suit pe pământ și pământul a rămas al lui. Mai târziu, când a venit ingineru /trimis de noua administrație românească/, l-a găsit așezat și a tras hotarele pe unde i-a arătat Miftode, că pământul era al lui Miftode.

Negreanu, Xenia Costa-Foru; 18 iulie 1928

Documentele lui Ștefanelli¹⁴

Cel mai vechi dintre documentele legate de problema care ne preocupă aici datează din 1686 (1696 ?); în el, Istrati Latiș mărturisește „cu limbă de moarte“ că „precum știu eu cu sufletul meu pentru un loc di casă ce-au făcut în Peciște Mănăilă și l-au făcut din pădure verde...“ (p. 11) (vezi și documentele din 1699, p. 19, și de asemeni cel din 1795, p. 255, unde un monah vorbește de moșioara lui făcută din pădurea verde). Celelalte documente nu amintesc de o despădurire pentru obținerea unui loc de casă, ci de loc luat în stăpânire prin despădurire. Aflăm dintr-un document din 1746 de „dreaptă moșia mea făcută cu munca mea din pădure întregă“ (p. 42). Un altul vorbește de „o parte e moșie din moșii noștri, mai mult deschisă din pădurea verde“ (1753, p. 54).

Despădurirea dă dreptul celui care a făcut-o să devină proprietarul ei, proprietate recunoscută de obștea sătească și consemnată de cei ce judecă și hotărâsc, „bătrânii din Câmpulung“. Alt document vorbește de „driaptă moșie a me făcută din pădure verde și de părinții mei...“ (1763, p. 68). Un altul își face o proprietate în apropierea casei „cu munca mea din pădure verde“ pe care o vinde, proprietatea astfel obținută având același regim cu ansamblul

¹⁴ Am păstrat în text ortografia documentelor.

proprietăților. Un altul „au deschis și pădurea ca să-și facă puțină moșie pentru fânaț...” (1784, p. 149).

Un interes deosebit are un document din 1801 care vorbește de o proprietate caracterizată ca fiind o „deschizătură din pădure verde” a cărei valabilitate este recunoscută de cei ce judecau, obștea locuitorilor din Câmpulung. Aceștia precizează în scris generalitatea obiceiului: „...aceste moșii le ave în stăpânire vecinice ca niște ocine /parcele cultivate/ după cum era volnici fiiște care a-ș face moșie din deschizătură din pădure...”

Documentele ne dau și numirile multiple ale locurilor deschise în pădure, numiri ce se leagă de tehnica de despădurire. În cele mai multe locuri ale țării termenul de „runc” pare să domine, termen ce desemnează o despădurire prin foc, tehnică general cunoscută în Europa. Aurelian, excelent cunoscător al agriculturii acelor vremuri, cunoștea această tehnică și folosirea ei curentă în Bucovina. „Cându proprietarii simțiau trebuință ca să mai întinză arătura seu să creeze păsciuni ori fânețe, dau focu păduriloru și după stingerea focului băgau plugulu. Această practică, care pote surprindre în zilele nostre, se pote esplica în timpurile acelea, mai cu seamă într-o țară acoperită mai peste totu de pădure, și de ore-ce aceeași metodă s-a întrebuițatu și se întrebuițează până astăzi în tote țările pădurose și lipsite de locuri de arătură. Scriitorii germani în locu să esplice faptulu după principiile și legile de economie rurală l atribuescu neîngrijirei și ignoranței proprietarilor români”¹⁵

Unul din documente (datat 1794) folosește concomitent mai mulți termeni. Aflăm că o văduvă făcuse din pădurea verde o „ciungitură”;¹⁶ câțiva oameni intră pe locul astfel obținut și ea se plânge autorităților pentru acea „curățitură”. Or, cum ea cu bărbatul ei făcuseră curățitura, locul îi aparținea. Termenul de „arșiță” ce desemnează curățirea prin foc apare în doc. 34 din 1748, iar cel de „curățitură” reapare în doc. 179 din 1795.

---

¹⁵ *Op.cit.*, p. 44. Autorul citează amuzat mirarea noilor autorități care au găsit aproape de Cernăuți „uă pădure fără stăpân” p. 45. El nu ezită însă să citeze și faptul că noile autorități începuseră o exploatare sistematică și justificată a pădurilor.

¹⁶ Ștefanelli explică în nota de la pagina 245 că „a ciungi înseamnă a tăia copacul până aproape de rădăcină... această parte a copacului se numește ciung. Un loc astfel ciungit se numește *ciungitură* și se întrebuițează ca păscătoare. Dacă cu vremea se scoate și rădăcina, atunci locul este *lăzuit* și *lazul* se poate întrebuița pentru cosire”.

Atitudinea stăpânirii austriece

O lucrare recent publicată¹⁷ ne permite să cunoaștem atitudinea noilor autorități austriece care, după ocuparea Bucovinei, încercau pe de o parte să cunoască starea regiunii, pe de alta să o administreze așa încât să fie cât mai de folos statului, făcând-o să semene cu situația din celelalte provincii ale imperiului. Reacția lor era normală întrucât pe de o parte ignorau modul de funcționare al societății țărănești din Bucovina, iar pe de alta, societatea ideală era pentru ei cea din țara natală.

Descrierea districtului bucovinean făcută de generalul Gabriel Spleny von Mihaldy chiar la începutul stăpânirii austriece este clară în această privință. Reținem cele câteva elemente care ne permit să așezăm problema prezentată aici. Satele au locuințele „cel mai adesea răzlețe... de cele mai multe ori aceste cocioabe /casele/ sunt neîngrădite și nu sunt prevăzute nici cu șoproane sau grajduri sau alte clădiri gospodărești...” (p. 55). Este descrierea tipică a unor așezări risipite la care creșterea animalelor se face în mare parte în libertate. Îi izbește faptul că „populația existentă nu corespunde mărimii constatate a terenului” și consideră că „solul mulțimii de păduri existente aici, care stau aproape în totalitate nefolosite, ar putea fi folosit pentru abilitări și pentru agricultură” (p. 57).¹⁸ Tot Mihaldy considera „Drept cauză principală a neglijării agriculturii de care ne-am ocupat mai sus pot fi considerate avantajele obținute fără chin și fără muncă de către țărani din creșterea vitelor” (p. 63). „Lignația liberă este atât de neîngrădită pentru țărani, încât ei erau îndreptățiți să ia lemnul din pădure fără plată nu numai pentru nevoile lor, ci și pentru vânzare” (p. 91).

Felul în care înțelege proprietatea și care, foarte probabil, nu era numai al lui, privește direct soarta viitoare a pădurilor și a regiunii. Astfel, raportul afirmă că „în general pădurile pot fi considerate a fi bunuri domnești (regale) ceea ce să fie adus la cunoștința țăranilor în mod public cu condiția ca, așa cum s-a bucurat până la *dato de liberum jus lignationis et pascuationis* în ele, urmează să se bucure în continuare de ele, cu deosebirea că va trebui să se supună

¹⁷ Radu Grigorovici, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*; București, 1998, Editura Academiei Române.

¹⁸ Teodor Bălan amintește că la 1774 trăiau 922 familii în ocolul Câmpulungului; socotind 4 persoane de familie, populația se ridica la 3688 persoane; în 1789, după aceleași calcule, populația ar fi fost de 6399 suflete, iar în 1900 de 34384 suflete. *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, București, 1960, pp. 15-16. Sporul natural al populației a fost întovărit în tot acest interval de colonizări organizate sau măcar favorizate de autoritățile austriece.